

על סיפורי אהרן מגד /

סאת א. ב. יפה

(א) בתוך ההיסטוריה ובשוליה

עיקר כוחו של אהרן מגד המספר הוא בהעמדת דמויות, בכריאת נפשות שקיומן מתקבל על דמיונו של הקורא. וזאת לא רק משום האמת האמינות המושקעת בהן אלא גם משום טיפוסיותן הריאלית. כמעט כל דמות מן הדמויות המצויות בסיפורים אלה והתה מובהקת, שרשיה ושלוחותיה בהתייחס כוכרת, ועתים נדמה לך כי כל מלאכתו של המספר קלה היתה — להעדרת טיפוסים מן המציאות הקרובה אל הן סיפוריו — אך המתבונן היטב ביצירותיו ייחסם כי הן מלאכת־מחשבת של בניה וגיבוש. הסגילות האמנותיות הראשיות של סיפורי אהרן מגד הן הצלילות וההומור, ואלה הן כידוע, כרי הנדעה אמנותית מפותחת, מפורת הנסיון הנוצרי וההכרה הירודית.

גבורו התיובי של אהרן מגד הוא „גרישה פלוטקין“, הטיפוס הארץ־ישראלי המובהק (מעין „סיומקה“ של נתן שחם), איש העלייה השנייה שהיה לאחד עם מציאותה של הארץ, שתמיד הוא מצוי במקום שבו רחשים דברים גדולים, שהוא מעישי ההיסטוריה בפועל־משע, שתמיד הוא בחיל החלוץ של המתנדבים והמיד הוא מצליח להחזק במקום הקשה והמסוכן ביותר, הוא היה בכדום („בשלושים וארבע“), במלך ובמערכה ואה לילות ביבואל ובמגדל, היה בכריגאזה בימי מלחמת העולם והיה מראשוני המתנדבים בפרוץ מלחמת השחרור, בכל מקום הוא תובע לעצמו את זכות הראשונות: „...אם אתה מכיר אותי, הייב אתה לדעת שתכונה ארוכה יש לי והיא — הקנאה. פה קנא אני בצעירים מכני ומתקנה אני בזריוס ממני, ובכן, שמעתי באותם הימים שעולה קיבוץ צעיר לשיר־עבד בגליל העליון, ואומר אני לך — קשה משאל קנאה, כמו שכרוב, פשוט הלב התחפץ בקרבי: מה פירוש? אני, שכבר לפני עשרים ושיש לוש שנה הייתי שם וחוננתי עפרו

(*) ישראל הברית, סוף סיפורים מאת אהרן מגד, הוצאת הקמפיין הסאוהה, תשס"ו.

מדינה — זה בין מכונה כזה, עם בר גים וצילינדרים והשריודעמה, הורהא אחד גדול עם מנהלים ופקידים ופקיד דוגים ופרחי־כהונה ושמשים, ואני יר דע אתה, שונא את זה...“

כמוכן שאין לקבל, דברים אלה כמו ויש להוריד מהם את אחר־בידחות הדעה שהמחבר הוסיף על מנה לשׁות לגרישה את אופיו ה„קולאברוני יוני“, אך אין לזלזל בנקודה זו, באר שר היא הוורת וגשנית ברבים מסר פורי הקובץ הזה, אימתי עוזב ברקה את הנקודה? עת אשר — „בהגיע האביב, החלו להגיע אנשים מן הפלוגה. כמה מבנים נהרסו ואחרים הוקרנו במקומם. האוהלים, מספרם נתייעט, וצריפים צעו תחתם. באו אני שי משק, וחבורת הדייגים נתבלעה בחובם. היחפנות של ימים ראשונים, הולדת ההתייה הימית, נדחקה מפני הסדר והמשטר, שהם סימניו של יישוב הקבע.“

וברור שכאן הסיטואציה היא שונה אך המשותף לשתי ההבאות היא הנייה הרומנטית, החיבה היתירה לר מים ראשונים, לתקופה שבטרם כיוון הסדר והמשטר, שרק על איתו רקע יכלו לצמח טיפוסים כגרישה וכבר־קת...“

אף בפרשת כנול אפרת קיים גרין הטראגדיה הזאת; מקור שברונו הוא במעבר מן התביעה המוחלטת אל ההגשמה היחסית בהייהחברה ובחותרים המוסריים שהם תוצאת הסתגלות, הנאמנות האנסולוטית לעקרונות אינה עומדה במבחן צורות החיים החדשות, (ושמא נכון יותר לאמור כי החיים החדשים אינם עומדים במבחן הנאמנות לעקרונות!) אחריים, פחות ישרים ופחות נאמנים מכנול אפרת, עשו את המליצה הנייבה גשר בין העקרונות והמציאות. לא כן הוא „מנדל היה טוב לארץ־ישראל התיא“, ועל כן, בארץ־ישראל זו הוא בוחר „לחיות מופרש מן העולם שברא ושאהב.“ וקטרונו הוא קשה מאוד:

„הדברים נתגלגלו לא כפי ששיערנו. יש חטאים שההיסטוריה אינה מספרת עליהם. וההיסטוריה היהודית היא אמרית כתיחה, נוקמנית, הדבר התחיל כבר לפני שנים, מבלי שתשנו

אליעזר שוחט ובצר וכצלסון ועוד. זה היה משהו אחר, כן, אילו הייתי הולך אז לגליל, הכל היה אחרת. בלוד הייתי לבני.“

זוהי נקמת ההיסטוריה (נד כור את דברי כנול אפרת: ההיסטוריה היהודית היא נוקמנית...) במי שפסח על ידה, במי שהי בשולי החיים ולא זיה שותף לחיים שהתקמו בז כנו ולעלילות שעוללו ובריו הטובים ממנו, לנגד עיניו, הרשימות שרשם האיש שלנו ושהציע לפרסום בעתון בשנת יובל העלייה השנייה, „סובבו במעגל צר של יחסים בינו ובין כמה אנשים זרים לו או מאוסים עליו. העי לילות הגדולות של העלייה השנייה באותו זמן, ההתיישבות באום־גיוני, כיבושה של מרחביה, הוועידה הכללית של פועלי הגליל, הווכוחים הגדולים סביב החוות והנהלתן — כל אלה נר מו רק בדרך־אגב, שכן ידע עליהן רק מן השמועה או מן הקריאה. אפילו לוועידה פועלי יהודה בעין־גנים לא יכול לבוא, כי רחוק היה לעבודתו בקטר, כאותו אופה פריזאי ששמע על המהפכה רק כפי שכניו, כי לא יכול להפנות לצאת לרחוב, כן גם הוא, מרוחק היה ממפעלות בנידורו ולבו בלה אליהם מבעד לאשנב־הרכבת. כעבור חמש־עשרה שנה ישב לכתוב את קורותיו והיו אלה קודת אדב בודה, אך רגיל, שיבלו להחרחש בכל זמן אחר, ויפעת הגבורה של הקופי הו נעה עליהם רק בקרניה האחרון גות, קרני שקיעה, שעוררו בלבו עג מה וחרטה.“ מוסרה־שכל — איז אדם יכול לחיות מחוץ להיסטוריה ובי אין הוא יכול להיות מאושר בולג הצר של חיו הפרטיים... בפנישת אנשי העלייה השנייה, „בין אנשים גבוהים כמינה, חרושי קמטים, צרובי שמש, שפניהם זרחו בשמחת הפגישה של שותפים לעלילות גדולות, למעשי כראשית, — (היה הוא) ערוב ונד כא — קטן מהמיד, זר ושונה בפניו החולניות, בלבשו, בכובעי־המצחיה המרופס שלראשו, היה יחידי, לכדו, מתחת לזרועו הבחנתי באותה חבילה עטופה עתון צהוב־מיזשן וכרוכת בחי בל דק, הוא הקשיב לנאומים בעינים צייפות, זועפות והדברים שנאמרו על הבמה דומה שהיו רחוקים ממנו מאד.“